

Píše Michaela Vašíčková

(E*forum, 18. 09. 2019)

V nakladatelství Scriptorium vyšel roku 2016 v kritické edici staročeský překlad významného díla pozdního středověku ***Tabule veteris et novi coloris (Tabule staré a nové barvy) Mikuláše z Drážďan***. Edice vznikla jako společný projekt Centra mediévistických studií a Ústavu pro jazyk český AV ČR. Nelehkého úkolu edičně zpřístupnit text, který se dochoval v rukopisech variantního znění, se zhostily Milada Homolková a Kateřina Voleková za spolupráce Hany Kreisingerové, Zuzany Lukšové, Markéty Pytlíkové a Andrey Svobodové. Editovaný text ve svazku doplňují odborné stati Petra Čorneje, Petry Mutlové, Michala Dragouna a Milady Studničkové. Každá ze statí přistupuje k publikovanému dílu prizmatem specifického odvětví (historie, kodikologie, ikonografie a historické lingvistiky), čímž se posiluje interdisciplinární rozměr této edice. Podobný příspěvek z pera literárního historika ovšem schází.

Autora původních latinských *Tabulí* Mikuláše z Drážďan můžeme zařadit k příznivcům církevních reforem první poloviny 15. století. Jako jeden z nemnoha německých univerzitních mistrů se podílel např. na odsuzování odpustků a budování reformní kampaně. Nejspíš mezi lety 1412 a 1416 pobýval v Praze, poté v Žatci. Mikuláš bývá považován za hlavního představitele tzv. školy U Černé růže v Praze, kde se sdružovali němečtí odpůrci stávajících církevních pořádků.

Tabule sepsal okolo roku 1412 s cílem jasně a průkazně formulovat rozdíly mezi ideální, resp. prvotní církví a církví soudobou. O oblibě díla v prostředí husitských reformátorů svědčí právě i relativně brzké převedení latinského textu do vernakulárního jazyka. Sám Mikuláš zastával radikálnější stanoviska, jako je všeobecné přijímání pod obojí nebo kázání laiků. V antitetických *Tabulích* reflektoval myšlenky z díla *De Christo et suo adversario Antichristo* Johna Wyclifa a zároveň navazoval na eschatologickou tradici starších českých autorů, jako byl Matěj z Janova nebo Milíč z Kroměříže. Nelze opomenout ani souvislost se spisem Jana Husa *De ecclesia* - podobně jako Hus vstoupil Mikuláš do debaty o charakteru (doslova tělu) církve, a tedy reflektoval dobové pnutí mezi konciliarismem a papalismem. V latinském díle předložil argumentační materiál, podpořený poznámkovým a citačním aparátem, který mohli vzdělanci využít k obraně reformních stanovisek.

Staročeská verze *Tabulí* se dochovala ve dvou rukopisech, v tzv. Jenském kodexu a Göttingenském rukopisu. Oba spisy shodně obsahují též tematicky blízké *Časové obrazy*, dílo podobně založené na ztvárnění soudobých společenských jevů v antitezi k vyobrazením biblických témat, a traktát *O oklamání a zmámení křesťanstva skrze zlé kněžstvo*. Jenský kodex je dílem více písařů, hlavní z nich - Bohuslav z Čechtice -

se v textu podepsal. *Tabule* představují v rámci Jenského kodexu nejstarší textovou vrstvu a badatelé jeho dokončení kladou na přelom 15. a 16. století. Starší Göttingenský rukopis zatím nelze spolehlivě datovat, podle kodikologických odhadů byl text zapsán asi v sedmdesátých letech 15. století. Pozoruhodnost obou těchto rukopisů tkví především ve zjevné intermedialitě sdělení. Textovou složku – která spíše adaptuje, než aby věrně překládala latinský originál – v nich totiž doplňuje složka výtvarná. Čtenář má tak možnost volně „přecházet“ mezi textem a obrazem, případně se soustředit výhradně na složku obrazovou, která bohatě čerpá z dobové křesťanské imaginace a využívá typicky středověkou symboliku. Iluminace znázorňují především výjevy z evangelií, s jejichž interpretací se i negramotné vrstvy setkávaly prostřednictvím kázání. Hlavně díky textu však dochází k aktualizaci témat a zdůrazňování jejich návaznosti na aktuální dění. Uvedme např. *imitatio imperii* v souvislosti s Konstantinovou donací, jež byla reformátory často zmiňována; podle tohoto falza, v jehož pravost se však ve středověku všeobecně věřilo, římský císař Konstantin I. Veliký svěřil papeži Silvestru I. a jeho nástupcům vládu nad Římem a dalším územím, což ovšem reformátoři považovali za zhoubné propojení církevní a světské moci.

Petr Čornej v doprovodné stati edice upozorňuje zvláště v souvislosti s výtvarnou složkou díla na tendenci ke zkratkovitému sdělení s výrazně emocionálním nábojem. Účel rukopisů do značné míry charakterizuje jeden z uvedených biblických citátů z evangelia sv. Matouše: „Kto nenie proti nám, s námi jest“ (s. 192). Spis má jednoznačně obhájit a podpořit nápravu církve a odstranění společenských zlořádů, jak je vnímala většina reformátorů; čtenář je nepřimo nabádán, aby k problémům zaujal jasné stanovisko a vnímal soudobé projevy zkaženosti církevních hodnostářů (okázalé průvody, simonii aj.) jako neospravedlnitelné. Jedná se o zajímavou paralelu k modernímu mediálnímu diskurzu, jemuž není zkratkovitost, senzacechtivost a apel na emoce cizí ani dnes.

Za pozornost též stojí provázanost persvaze verbální a obrazové a s ní související symbolika, které si v jedné z připojených statí všímá Milada Studničková. Vyobrazené postavy (nejčastěji autoři citovaných výroků) jsou stavěny do zřetelného kontrastu pomocí zobrazeného oděvu, fyzické pozice či barvy oblečení a pozadí. Vidíme-li např. Ježíše Krista v rouchu modré nebo šedé barvy, jež symbolizují pokoru a chudobu, kontrastuje s ním papež v rudém rouchu na bílém koni. Samotná barva coby polysémantický symbol představuje těžiště díla; právě díky významové víceznačnosti využívali středověcí učenci pojmu ‚barva‘ jako rétorické figury. Jak zde naznačuje název latinské předlohy, „staré“ barvy symbolizují to, co je původní, tradiční, prvotní. Naopak „nové“ barvy reprezentují to, co je nové, vymyšlené lidmi, zkažené.

Jistým úskalím, s nímž se editoři museli vypořádat, je rozdílné pořadí jednotlivých tezí v obou rukopisech i poněkud chaotické uspořádání latinské předlohy. Přesto předkládají důmyslné řešení: na levých stranách edice uvádějí transkribovaný text Jenského kodexu, na pravých stranách text paralelní z Göttingenského rukopisu. Oba sloupce jsou opatřeny odkazem na číslo stránky, na níž lze v edici nalézt patřičná folia

rukopisu. Orientaci v textu usnadňuje též typ písma, kterým se vždy odlišuje nadpis teze od příslušného výroku a citace z Bible či spisu církevní autority. Každou staročeskou tezi v edici doplňuje její latinská verze, jež byla převzata z edice Howarda Kaminského. O komplexní editorské práci svědčí i připojená konkordance, která k sobě přiřazuje korespondující strany staročeských rukopisů a ty z latinské předlohy a ve zvláštní tabulce uspořádává paralelní antitetická vyobrazení. Staročeský překlad *Tabulí* je tedy předkládán k dalšímu studiu badatelským kolektivem mezioborového složení, který zároveň připojenými statěmi nabízí zájemcům interdisciplinární přístup k tomuto komplexnímu dílu.

Milada Homolková a Michal Dragoun (eds.): *Tabule staré a nové barvy Mikuláše z Drážďan ve staročeském překladu*. Praha: Scriptorium, 2016. 416 s.

www.ipsl.cz